

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

**БАКТРИЙСКИЕ ГРЕКИ И БУДДИЗМ
В ТОПОНИМИЧЕСКИХ МАРКЕРАХ В УКРАИНЕ**

Статья содержит описание, анализ и комментарии к 200 топонимическим ландшафтам Украины и соседних земель с повторяющимися признаками культурных реалий эллинистического времени и буддизма, принесенного греками из Бактрии, Арахозии и Индии.

Ключевые слова: Украина, топонимические контексты, эллинизм, Бактрия, Индия, буддизм.

Tyshchenko K.M., Doctor of Philol.Sci., Professor,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

**THE BACTRIAN GREEKS AND THE BUDDHISM
IN THE TOPONYMICAL MARKERS IN UKRAINE**

The article contains description, analysis and comments of some 200 toponymical landscapes in Ukraine and in adjacent lands with the repeated indices of Hellenistic realia as well as those of the Buddhism promulgated by the Greek from Bactria, Arachosia and India.

Keywords: Ukraine, toponymical contexts, Hellenism, Bactria, India, Buddhism.

УДК 336.714(477)

Ткач В.А., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

**ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ В
УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ (на матеріалі
роману Юрія Винничука «Танго смерті»)**

У статті аналізуються діалектизми та способи їхнього відтворення в українсько-німецькому перекладі. Особливу увагу у статті приділено способам перекладу діалектизмів. Дослідження здійснено на матеріалі перекладу роману Юрія Винничука "Танго Смерті" німецькою мовою.

Ключові слова: діалект, переклад, діалектизми, Ю.Винничук "Танго Смерті".

Дослідження проблеми відтворення діалектів при перекладі викликає значний інтерес. Особливо актуальним це питання стає, коли йдеться про переклад українських діалектизмів іноземними

мовами, оскільки твори українських письменників набувають все більшої популярності за кордоном, а відповідна перекладознавча картина до сьогодні лишається мало вивченою.

Представлене тут дослідження засобів відтворення різних видів діалектизмів в українсько-німецькому перекладі було здійснене на матеріалі роману Юрія Винничука «Танго смерті».

«Енциклопедія української мови» дає таке визначення діалектизму: „це позанормативний елемент літературної мови, що має виражену діалектну віднесеність. Діалектизми віддзеркалюють процес адаптації літературною мовою територіально здиференційованих елементів діалектної мови чи регіональних варіантів літературної мови” [3, с.146]. І. Оссовецький вважає, що “Слово, яке наділено хоч би однією діалектною диференціальною ознакою і яке введене до літературного твору саме як діалектне, можна визначити терміном діалектизм” [2, с.320]. За класифікацією Б. В. Кобилянського діалектизмами називаємо:

1) окремі місцеві (не літературні) слова, що іноді потрапляють у літературну мову. Це – лексичні діалектизми, наприклад покутські і гуцульські: *бриндушка* – літ. *пролісок*, *банувати* – літ. *жалувати*, *сумувати* [6, с. 32].

2) місцеві форми слів, не узаконені граматиною (граматичними правилами) літературної мови – морфологічні діалектизми, наприклад пок. і гуц. *Форми орудного однини жіночого роду: мнов* – літ. *мною*, *тобов* – літ. *тобою*, *собов* – літ. *собою*; *пишеницев* – літ. *пишеницею*; енклітичні форми займенників: *скажи ми* – літ. *скажи мені*; *дам ти* – *дам тобі*; *не бий го* – літ. *не бий його*.

3) місцеві особливості будови речення, незвичні і неприйнятні в літературній мові, – синтаксичні діалектизми, наприклад західноукраїнські: *О то нам ходить* – літ. *Цього ми хочемо. Ми цього добиваємось*; *О що ся розходить?* – літ. *В чому справа? Я сі бою за тото говорити* – літ. *Боюсь про те говорити*; *Як сі маєте?* – літ. *Як живете?*

4) Місцеві звукові особливості, різко відмінні від літературних – фонетичні діалектизми, наприклад, пок. і гуц. *є* на місці літературного *а*: *жєти* – літ. *жати*, *шєпка* – літ. *шапка* [6, с.33].

Для перекладача художньої літератури переклад діалектів є завданням цікавим і складним.

Діалектизми можуть свідомо використовуватись письменниками в художніх творах як стилістичний засіб для змалювання місцевого життя і персонажів з діалектного

середовища. текстах. ”Діалектизмів в різних творах художньої літератури може бути більша або менша кількість. Але завжди вірне естетичне почуття реальної міри вказує авторові межу, за яку він не повинен виходити, якщо не хоче порушити норми літературної мови твору” [6, с. 48]. Завжди охоче вживали вводили діалектизми в свої твори українські письменники, особливо в ХІХ ст.

Аксіомою практики перекладу є теза про те, що переклад діалектизмів за допомогою діалектів мови, якою здійснюється переклад, «неможливий».

На думку О. Медвідь, адекватним вважається той переклад, при якому відповідники у цільовій мові побудовані на тих самих прагматичних компонентах значення, що й одиниці діалектного мовлення [5, с. 252]. Наприклад, Т.Р. Кияк підкреслює, що передачі адекватного комунікативного ефекту оригіналу можна досягти також якщо діалектні особливості будуть втрачені. Головною метою перекладача є відтворення художньо-естетичної цінності твору [7, с. 156].

Сучасні перекладознавці й перекладачі здебільшого погоджуються з тим, що для відтворення діалектизмів необхідно використовувати просторіччя, елементи загальнонародної розмовної мови в правильному стилістичному ключі. При цьому не тільки елементи словника (лексичних діалектизмів), але також синтаксичні конструкції, притаманні народно-розмовній мові, а також певні словотворчі моделі. Саме просторіччя в широкому смислі слова є основним функціональним еквівалентом територіальних та соціальних діалектів у мові перекладу [5, с. 251].

Водночас небезпечною є повна зневага до місцевого фактору. Тож переклад діалектів відбувається за допомогою високої культури і художньої інтуїції кращих перекладачів [4, с. 254].

Розглянемо особливу манеру письма Юрія Винничука у романі «Танго смерті», де описуються події у Львові 1930-х років та перетинаються долі чотирьох повстанських родин: української, німецької, польської і єврейської.

Візьмемо для аналізу такий уривок:

„Але ще перед тим, *заки* мене розбудити пестливими словами, мама розпалювала піч, і я крізь сон чув, як тріскають дрова, як шурхоє *шурфелька* у відрі з вугіллям, злегка подзвонюють покришками *баняки* на кухні, а взимку, коли обережно прочинялися двері до мого покою, *брязкали* дверцята *грубки*, шурхотів папір або солома, черкали сірники, полум я радісно

охоплювало поліна, і те тихе заспокійливе гудіння *грубки* поринало мене знову в сон, мені враз ставало ще затишніше, ніж перед тим, здавалося, що то вже не *грубка*, а моя мама розливає тепло по кімнаті і задоволено *вуркоче...* [9].

Aber *noch bevor* sie mich mit zärtlichen Worten weckte, heizte Mama den Ofen ein, und im Halbschlaf hörte ich, wie das Holz knisterte, wie die *Schaufel* im Kohleneimer polterte, die *Topfdeckel* in der Küche leicht schepperten, und im Winter, wenn die Tür zu meinem Zimmer vorsichtig aufging, *klapperten die Offentürchen*, raschelten Papier und Stroh, ratschten die Zündhölzer, umspielte die Flamme fröhlich die Holzscheite, und dieses beruhigende Knacken im *Ofen* wiegte mich wieder in den Schlaf, mir wurde noch heimeliger als zuvor, es war, als würde nicht der Ofen, sondern meine Mama das ganze Zimmer mit einer wohligen Wärme erfüllen und zufrieden *schnurren...* [8, с. 37].

Спостерігаємо такі відповідності. Спол. діал. *заки* – літ. *поки*, у німецькому перекладі – *noch bevor*; *шувелька* – літ. *лопатка, совок*, нім. переклад – *Schaufel*; розм. *Баняк* – літ. *чавунний горщик, казан*; німецький переклад – *Topfdeckel*, *грубка* – літ. *груба*, нім. переклад – *Ofen*; *вуркотіти* – літ. *тихо, переливчасто говорити*, нім. переклад – *schnurren*.

Розглянемо інші приклади перекладу діалектизмів у романі Юрія Винничука «Танго смерті»:

* щось *мітичне*, літ. щось містичне; у перекладі – etwas Mythisches;

* бодай трохи скидатися на *імлаві спогади* дитинства, літ. туманні спогади дитинства; у перекладі – wenigstens ansatzweise den nebeligen Kindheitserinnerungen nahekommen;

* хоч і *не насправжки*, літ. не насправді; у перекладі – wenigstens so zu tun als ob;

* *випорнався* з могили, літ. вибратись; у перекладі – aus dem Grab befreit;

* стали все частіше *здибатися*, літ. зустрічатися; у перекладі – trafen sich immer öfter;

* дивовижні *витинанки* з варених буряків, літ. вирізки; у перекладі – schön geschnittener geriebener Rüben;

* *терта бульба*, літ. терта картопля; у перекладі – geriebene Kartoffeln;

* *пляцки, струделі, прецлі*, літ. випічка, завиваний пиріг, популярне печиво, скручене вісімкою, з сіллю або маком; у перекладі – Plinsen, Strudel, Brezeln;

* *пампулі*, літ. щоки; у перекладі – Hamsterbacken;

* *хутенько гамцяти*, літ. швидко їсти; у перекладі – harpa harpa;

Проаналізований матеріал дає змогу зробити висновок, що у романі «Танго смерті» Юрій Винничук використав велику кількість діалектизмів. Автор вживає переважно лексичні та морфологічні діалектизми. У перекладі роману німецькою мовою, виконаному Лідією Нагель, застосовано різні способи перекладу українських діалектизмів. Здебільшого із цією метою використовуються елементи загальнонародної мови. У деяких випадках експресивність оригіналу виявилася зменшеною.

Проведене дослідження підтвердило тезу про те, що успішний переклад діалектизмів не передбачає відтворення їх за допомогою діалектизмів. Їхня передача може здійснюватися по-різному. Завдання перекладача – обрати найдоречніший переклад, який зберігатиме всі авторські інтенції. Тож основою вдалого перекладу є, безсумнівно, знання перекладачем культури, традиції країни, мову якої він перекладає. Усебічний розвиток особистості перекладача тільки зробить його роботу ще цікавішою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Туровер Г.Я.* Тетради переводчика/ Г.Я.Туровер/ О переводе диалектизмов – 3-й выпуск. Москва, 1966. – С.94 – 97.

2. *Оссоветацкий И. А.* Диалектная лексика в произведениях советской художественной литературы 50 – 60-х годов / И. А. Оссоветацкий // Вопросы языка современной русской литературы. – М. : Наука, 1971. – С. 301 – 385.

3. Українська мова : енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во “Укр. енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

4. *Влахов С., Флорин С.* Непереводимое в переводе/С. Влахов/ – под редакцией Вл Россельса. М:Международные отношения. Москва, 1980. С. 343

5. *Емілія Денежна.* Відтворення йоркширського діалекту в українських перекладах // Е.Денежна/ Наукові записки. Серія: філологічні науки. Київ, випуск 81(4). С. 251 – 254

6. *Кобилянський Б.В.* Діалект і літературна мова/ Б.В.Кобилянський/ Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа». Київ, 1960. С. 276.

7. *Кияк Т.Р.* Теорія та практика перекладу (німецька мова) / Т. Р. Кияк, О. Д. Огуй, А. М. Науменко. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 586 С. – Бібліогр.: С. 581-586.

8. *Винничук Ю.* Танго смерті. – Харків: Фоліо, 2012. – 379 С.

9. Альманах сучасної української і німецької літератури. – Київ: Гете-Інститут, 2013.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2013

Ткач В.А., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ОСОБЕННОСТИ ВОСПРОИЗВЕДЕНИЯ ДИАЛЕКТИЗМОВ В УКРАИНСКО-НЕМЕЦКОМ ПЕРЕВОДЕ (НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА ЮРИЯ ВИННИЧУКА «ТАНГО СМЕРТИ»)

В статтє анализируются диалектизмы и способы их воспроизведения в украинско-немецком переводе. Определены способы их перевода. Исследование осуществлено на материале перевода романа Юрия Винничука "Танго Смерти" на немецкий язык.

Ключевые слова: диалект, перевод, диалектизм, Ю. Винничука "Танго Смерти".

Tkach. V.A., stud.,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

FEATURES OF RENDERING DIALECTS IN THE UKRAINIAN- GERMAN TRANSLATION (BASED ON THE NOVEL BY YURI VYNNYCHUK "TANGO OF DEATH")

The article analyzes the dialecticisms and ways of their Ukrainian-German translation. Ways of their translation are identified. The research was based on the interpretations of the translation of novel by Yuri Vynnychuk "Tango of Death" into German.

Keywords: dialect, translation, dialectic, Yuri Vynnychuk "Tango of Death".

УДК 82-2:81'255.4.111=161.2

Трофімчук І., магістрант,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка